

DE PEDAGOG 01

UITGAVE VAN DE NVO - JAARGANG 24 - APRIL/MEI 2023

A photograph of two young boys jumping joyfully in front of a brick building. The boy in the foreground is wearing a red and white tracksuit and blue jeans, with his arms raised high and a wide smile. The boy in the background is wearing a green plaid shirt and blue jeans, also with his arms raised and a joyful expression. A bicycle is parked against the brick wall behind them.

‘Vriendschappen
geven je ontwikkeling
een boost’

Jong &
long covid

Steun voor
vluchtelingenkinderen

Plotse jonge
vaders

Kinderopvang in
Vlaanderen

Steun

“Vriendschap is niet alleen plezier hebben met elkaar, maar ook door een moeilijke periode heen helpen”, zegt Jan van der Ploeg in het omslaginterview van deze *Pedagoog*. Ik moest meteen denken aan de steun van mijn beste vriendin ooit – en nog steeds – bij mijn eerste gebroken hart. Negen maanden verkering, en ineens was het uit.

We waren vijftien en zestien, woonden in dezelfde straat en kenden elkaar sinds de kleuterschool. Net zoals de vriendschap van Jan van der Ploeg met jeugdvriend Marten was die van ons zeer intens. We voelden ons verwant, als zusjes. We ondertekenden zelfs met ons bloed een papier dat we ‘altijd zusjes’ zouden blijven. Destijds nam ze me mee in een roeibootje op de kasteelgracht en ergens op het water verloor ik mijn ergste liefdesverdriet.

“Lotgenotencontact kan een goede manier zijn om jonge vaders te ondersteunen”, vertelt Justine van de Beek. “Daar hebben ze ook behoefte aan.” Ze doet onderzoek naar de rol van jonge vaders bij onbedoelde zwangerschappen. Een kwetsbare groep, die best wat steun kan gebruiken, maar vaak allergisch is voor bemoeienis. Ondersteuning door lotgenoten lijkt haar een goede optie.

“Voor jonge vrouwen die zwanger zijn of net moeder geworden, zijn er oneindig veel praatgroepen en fora. Voor jonge vaders niet. Bovendien trekt de term *praatgroep* niet zo. Het werkt beter als je ze voorstelt om samen te komen in een café en met een biertje ervaringen uit te wisselen.”

Er staan meer verhalen over steun in dit nummer van *de Pedagoog*. Steun aan kinderen die, na een ervaring met huiselijk geweld, direct goed door hun leerkracht worden opgevangen in de klas. Steun van Het Houvast aan mensen met een licht verstandelijke beperking om een zo autonoom mogelijk leven te kunnen leiden. Hoogleraar Maroesjka van Nieuwenhuijzen vertelt wat volgens haar de beste steun is aan ouders met een verstandelijke beperking: meer vertrouwen in hun ouderschap. De gedachte dat ‘zij het eigenlijk niet kunnen’ leeft nog steeds, ook onder professionals. En ouders met een beperking voelen dit haarfijn aan.

Annemiek Haalboom
hoofdredacteur *de Pedagoog*

‘Het is een misvatting dat jonge, ongeplande vaders geen verantwoordelijkheid nemen, de moeder verwaarlozen of verlaten en het kind amper aandacht geven’

Justine van de Beek, pagina 36

coverfoto: Sabine Joosten

- 4** **‘Vriendschappen geven je ontwikkeling een boost’**
Interview met Jan van der Ploeg, emeritus hoogleraar orthopedagogiek, over de positieve invloed van vriendschappen, zijn allerbeste vriendschap ooit en waarom er altijd buitengesloten kinderen zullen zijn.

14

- 12** **Het Houvast**
Het Houvast biedt vernieuwende zorg aan mensen met een licht verstandelijke beperking, die in hun eigen huis wonen en hun eigen leven leiden. Ze krijgen steun van hulpverleners die geen uren hoeven schrijven.

20

- 20** **‘Ik ben blij dat pedagogen zich inzetten voor vluchtelingenkinderen’**
Elianne Zijlstra van de Rijksuniversiteit Groningen over haar missie de belangen van vluchtelingenkinderen beter te verdedigen en hoe vrijwilligers daarbij helpen.

- 24** **Handle with Care**
Leerkrachten krijgen bericht als een leerling betrokken is geweest bij huiselijk geweld: Handle with care! Geef extra aandacht, rust en ruimte in de klas.

- 32** **Familie zijn, blijven, worden**
Over bijzondere familieverhalen en familiebanden, zoals van Ahmed Marcouch en zijn oma.

rubrieken

- 8 Onderzoeksnieuws
- 9 Pedagoog in Opleiding
- 10 Kinderopvang in Vlaanderen
- 14 Promovendus:
Sanne de Vet
- 17 OM&OM:
Elena Carmona van Loon
- 18 Kinderen & long covid
- 23 Gegrepen: Oogappels
- 27 Gast: Jacodine van de Velde
- 28 Boeken &zo
- 30 Hoogleraar:
Maroesjka van Nieuwenhuijzen
- 35 Juridische en
beroepsethische vragen
- 36 Young professionals:
Plotse papa's
- 40 Op de werkvloer:
Esther van Baarda-Schreurs

23

30

‘Vriendschappen
geven je ontwikkeling
een boost’

'Waarom vriendschappen zo belangrijk zijn' heet het nieuwste boek van emeritus hoogleraar orthopedagogiek Jan van der Ploeg. Hij vergelijkt vriendschappen met een snelkookpan voor de ontwikkeling van kinderen. Aan zijn jeugdvriend Marten bewaart hij zijn beste herinneringen. 'In die vriendschap ben ik wakker geworden.'

Waarom is Jan mijn vriend en Piet niet? Wat zijn internetvrienden waard? Hebben ADHD-jongeren ook vrienden? Over dat soort vragen gaat zijn nieuwste boek. Jan van der Ploeg (Amsterdam, 1927) vertaalt graag wetenschappelijke inzichten naar gewonemensentaal en mikt met dit boek op ouders, leraren, sportleiders en hulpverleners.

Fluitend

Sinds zijn emeritaat als hoogleraar orthopedagogiek aan de Universiteit Leiden – dertig jaar geleden – schreef hij een hele reeks van dit soort populairwetenschappelijke boeken, over uiteenlopende onderwerpen zoals eenzaamheid, gedragsproblemen en stress. De afgelopen tien jaar verscheen er zelfs elk jaar een nieuw boek. Het allernieuwste – dat gaat over veerkracht – is bijna klaar. Terwijl Jan van der Ploeg toch al dik in de negentig is.

“Sinds mijn vrouw is overleden, vier jaar geleden, is dat schrijven een beetje mijn werk geworden”, vertelt hij in zijn huiskamer in Oegstgeest.

“Boven op mijn studeerkamer, tussen de boeken, mis ik haar niet zo. Daar werkte ik voor die tijd ook al, daar voel ik me prettig. Het schrijven heeft ook een therapeutisch effect. Want als ik een ochtend of een middag – of een ochtend en een middag – gewerkt heb, ga ik fluitend naar beneden met de lift. Dan denk ik: Zo, dat heb ik weer gedaan! Gek eigenlijk, vroeger had ik helemaal geen interesse om te leren, laat staan studeren. Nu doe ik niets liever.”

Groepen

Vriendschap is een terugkerend thema in het werk van Jan van der Ploeg. Na zijn studie sociale pedagogiek en psychologie aan de Universiteit van Amsterdam, werkte hij vijftien jaar bij de jeugdbescherming. Daar is zijn interesse voor het onderwerp voor het eerst gewekt.

“Daar kreeg ik te maken met groepen. Ik constateerde dat er altijd jongeren waren die niet meededen, die werden gepest, buitenspel

gezet. Bij elke groep weer. Dat bleef me intrigeren. Ik had tijdens mijn studie kennism gemaakt met de sociometrie, het in kaart brengen van onderlinge relaties in groepen. Via die methode heb ik steeds meer studie gemaakt van verhoudingen in groepen jongeren en dat heeft uiteindelijk geleid tot mijn proefschrift, *Isolement, angst en agressie*.”

Buitengesloten kinderen

Uit zijn promotieonderzoek aan de Universiteit van Amsterdam bleek dat buitengesloten kinderen angstiger, agressiever en minder sociaal zijn en zich minder positief ontwikkelen.

“Ze bleken bovendien overal voor te komen, zowel bij groepen jongeren in tehuizen als bij controlegroepen van klassen met middelbare scholieren. Het blijkt een groepsdynamisch verschijnsel, een wetmatigheid die overal voorkomt in groepen. Ook in gezinnen. Ik heb wel eens een experiment uitgevoerd, dat nu absoluut niet meer zou kunnen, en heb geïsoleerde kinderen uit verschillende leefgroepen van een grote residentiële instelling bij elkaar gezet in een nieuwe groep. Mijn idee was dat er dan niemand buiten de boot zou vallen, maar zelfs daar gebeurde het toch weer.”

Happy

Zijn beste vriend ooit, Marten Faber, ontmoet hij vlak na de Tweede Wereldoorlog, die zijn hele middelbare schooltijd duurde en die hij een ‘verloren periode’ noemt. Ze treffen elkaar in Amsterdam bij de Christelijke Jonge Mannen Vereniging, de Nederlandse tak van de YMCA (Young Men Christian Association). Ze zijn achttien, politiek betrokken en willen de wereld verbeteren.

“We hebben allebei onze militaire dienstplicht geweigerd. We hadden net een oorlog achter de rug en naar Indonesië wilden we niet. Aan die vriendschap heb ik veel te danken. Marten en ik vulden elkaar goed aan. Hij was meer extravert en ik introvert. Hij was een heel scherpe debater, veel meer dan ik. Door hem heb ik ook een voorliefde voor literatuur gekregen. Eigenlijk ben ik wakker geworden in die vriendschap. Ik heb mogelijkheden in mezelf leren kennen,

gestimuleerd door wat hij deed. Dat is een kenmerk van vriendschap: je leert niet alleen de ander kennen, maar ook jezelf en wat je in je hebt.”

Voorals de eerste vier jaar was hun vriendschap heel intensief en trokken ze veel met elkaar op. “We hielden van elkaar, waren happy in elkaars gezelschap. Later is die vriendschap minder close geworden, zoals vaak gebeurt met vriendschappen, maar hij is wel altijd blijven bestaan. Een kleine twintig jaar geleden is Marten overleden. In dezelfde periode dat mijn oudste zoon Maarten – die naar hem is vernoemd – overleed.”

Voetbal

Zijn allereerste vriendschappen, vooral met Freddie en Jopie, herinnert hij zich ook nog goed. Jan van der Ploeg, van Friese ouders, groeit op in Tuindorp Watergraafsmeer, in de jaren twintig van de vorige eeuw een gloednieuwe wijk aan de rand van Amsterdam. In de volksmond heet de wijk Betondorp, het waren de allereerste huizen van beton.

“Er waren veel meer vriendjes, maar met Freddie en Jopie trok ik het meest op en bij hen kwam ik soms thuis. Ons leven speelde zich vooral af op straat, ook in de winter. Er waren nog geen auto’s en de huizen waren eigenlijk te klein om binnen te spelen. Mijn grootste passie was voetbal. Dat deden we op een veldje aan de grens van Betondorp. Onze club tegen een ander deel van de wijk. Heel spannend, een geweldige tijd. Ik ben wel eens terug geweest in Betondorp. De straten staan nu vol met geparkeerde auto’s.”

Snelkookpan

Van de lange reeks die hij schreef, is Jan van der Ploeg het meest tevreden over twee boeken. *Gedragsproblemen*, dat in 2020 zijn twaalfde herdruk beleefde, en *Kinderen (z)onder vrienden* uit 2007, beide uitgegeven bij Lemniscaat.

“In dat laatste boek laat ik voor het eerst zien waarom vriendschappen zo belangrijk zijn voor een positieve ontwikkeling van kinderen. Het is eigenlijk een voorganger van mijn zojuist verschenen boek. Vriendschappen vergelijk ik wel eens met een snelkookpan. Binnen vriendschappen krijgt je ontwikkeling een boost. Je leert sneller je emoties kennen, je gedragingen aanpassen, rekening houden met anderen. Vriendschap geeft je ook steun bij het verwerken van tegenslagen en traumatische gebeurtenissen, zoals de echtscheiding van je ouders. Dus het is niet alleen plezier hebben met elkaar, maar ook door een moeilijke periode heen helpen.”

Negatieve vriendschappen

Kinderen met vrienden doen meer zelfvertrouwen op, maken van daaruit makkelijker contact met andere leeftijdgenoten en ze voelen zich gelukkiger. Maar niet alle vriendschappen zijn positief, benadrukt hij.

“Er zijn ook heel negatieve vriendschappen. Die komen vaak tot stand

Boek cadeau

Van uitgever SWP mogen we drie exemplaren van *Waarom vriendschappen zo belangrijk zijn* weggeven. Belangstelling? Stuur voor 6 mei een mail met je motivatie naar redactie@nvo.nl. Inzenders met de mooiste motivatie krijgen het boek toegestuurd.

tussen jongeren die verder geen vrienden hebben, alleen zijn komen te staan, vaak door agressief gedrag of door psychische problemen. Die afgewezen jongeren zoeken elkaar vaak op, worden min of meer naar elkaar toegedreven. Zo'n vriendschap kan de ontwikkeling van negatieve kanten bijna alleen maar versterken. In vriendschappen tussen jongeren met gedragsproblemen zie je veel meer ruzies en conflicten, weinig wederzijds vertrouwen en de neiging om voor de kick samen dingen te doen die verboden zijn, zoals spijbelen en vandalisme.”

Kinderen met problemen

In zijn nieuwste boek besteedt Jan van der Ploeg aandacht aan kinderen met verschillende problemen, zoals een verstandelijke beperking, ADHD en autisme. Deze kinderen hebben minder vrienden, worden vaker gepest en zijn vaker eenzaam.

“Juist op het communicatieve vlak hebben zij een achterstand. Dat

‘Ik ben geen voorstander van de DSM, maar zou wel graag eenzaamheid als classificatie opnemen’

is een extra blokkade op weg naar vriendschap. Maar het idee dat ze geen vrienden hebben, klopt niet. Die hebben ze wel degelijk. Het zijn vooral vrienden met vergelijkbare problemen, maar soms ook wel zonder. En die vriendschappen werken positief op hun ontwikkeling, al is het er maar eentje. Als er iemand is die je begrijpt, sta je toch sterker in je schoenen.”

“Als we kijken naar leerlingen met een beperking in het regulier onderwijs, dan zien we gemiddeld weliswaar minder vrienden, en vriendschappen die minder diep gaan. Maar – en dat is positief – de kwaliteit van vriendschappen van kinderen met een beperking in het regulier onderwijs is wel beter dan van kinderen die in het speciaal onderwijs achterblijven. Dat komt vooral omdat ze zich optrekken aan hun klasgenoten die een breder spectrum aan gedragingen, emoties en cognities laten zien. Aan de andere kant zien we meer acceptatie en begrip voor wat het betekent met zo’n beperking te leven. Dus ‘weer samen naar school’ – ook al doet maar de helft van de kinderen met een beperking dat nog maar – werpt wel z’n vruchten af.”

Eenzaamheid

Hij maakt zich grote zorgen over de groeiende eenzaamheid onder jongeren. Door de jaren heen blijkt uit onderzoek onder jonge kinderen dat 80% zich nooit, 15% zich vaak en 5% zich altijd eenzaam voelt. De laatste CBS-cijfers laten een stijging zien. Een onderzoek uit 2016 onder Nederlandse middelbare scholieren en studenten laat zien dat 11% zich chronisch eenzaam voelt. Ook hier geven de laatste CBS-cijfers een somberder beeld.

“Ik ben geen voorstander van de DSM, maar zou wel graag eenzaamheid als classificatie opnemen. Daarmee erken je dat eenzaamheid – en dan vooral emotionele eenzaamheid – een psychiatrisch probleem is, het is een lijden waar specifieke hulp voor ontwikkeld moet worden. Bij eenzaamheid denken mensen vaak aan iemand die alleen is, aan sociale eenzaamheid. Maar bij emotionele

eenzaamheid gaat het om mensen die zich eenzaam *voelen*, die zichzelf ervaren als alleenstaand en daar onder lijden en vaak psychische problemen ontwikkelen zoals depressie en angsten. Een pijnlijk gevoel van verdriet en onbehagen, dat veel verder reikt dan alleen maar geen bekenden hebben en te weinig aandacht krijgen.”

Beste vrienden

Een hechte vriendschap, zoals met Marten, heeft hij nooit meer gevonden. “Ik heb nog veel contact met collega’s, maar dat zijn geen vriendschappen. Dat waren meer werkrelaties, en zijn nu nog altijd waardevolle contacten. Zoals bijvoorbeeld met Evert Scholte (emeritus hoogleraar Orthopedagogiek Universiteit Leiden, red.) die bij mij is gepromoveerd en met wie ik heel veel heb samengewerkt. Eigenlijk zijn de kinderen nu mijn beste vrienden. Mijn zoon en schoondochter komen iedere week langs. En dan zijn er nog de goede burens die regelmatig komen kijken hoe het met me gaat en mij uitnodigen om te komen eten.”

tekst: Annemiek Haalboom

foto: Suzanne Blanchard

Kijktip

Een lang interview met Jan van der Ploeg is te zien via het Oral History Project van het Archief en Documentatiecentrum van de Nederlandse Gedragswetenschappen.

www.adng.nl/nl/interview/jan-van-der-ploeg/

